

ТВОРЧЕСТВОТО ВЪВ ФОЛКЛОРНОТО ИЗКУСТВО КАТО ПРОЦЕС

Мария Кърджиева

„Трудът в сферата на изкуствата и културата има специфични характеристики, отразяващи уникалността на продукта, който създава”¹.

УВОД

Изкуството е форма на естетическо усвояване на действителността, чрез неговите художествени проявления. Взаимоотношението между изкуството и действителността се осъществява чрез творчеството. Творчеството, като художествен тип дейност, се основава на субективната оценка на твореца за заобикалящата го действителност и наличието на особени творчески умения и способности на твореца.

Целта на настоящата статия е да покаже етапите на художественотворческия процес и да разгледа творчеството във фолклорното изкуство като част от художествената култура.

„Изкуството, в точния смисъл на тази дума, е такъв феномен на културата, чието предметно битие се явява нарочно сътворена реалност, в която, безотносително към актуалните или потенциалните и утилитарни характеристики, се целеполога като основна естетическата ѝ значимост, базираща се на демонстрираните богатство и сила на човешките творчески способности при обективизиране на естетическото отношение на субекта към човешки значими явления от живота”².

1. ЕТАПИ И ОСОБЕНОСТИ НА ТВОРЧЕСКИЯ ПРОЦЕС

Творчеството е особен вид човешка дейност за създаване на нови, оригинални и неповторими духовни и материални ценности. Създател на тези ценности е човекът творец. В изкуството тази дейност наричаме с понятието “художественотворческа дейност”, която протича във времето като процес за етапно създаване на художествена творба, а творецът в изкуството наричаме творец на художествени ценности. Създаването на художествена творба е невъзможно без наличието на специфична за твореца способност. Талантът е условие за истинско художествено творчество. Художественото произведение е резултат именно от този талант на

The purpose of this article is to examine the characteristics of the artistic process, and in particular, creativity based on folklore, with its specifics, defining it as a unique kind of creative activity. Below are the differences between musical and dance folk art, as well as their interaction in united synthesis. The artistic process is the functional life of art which is situated in the contemporary living conditions, requires relevant management.

твореца, на неговия естетически мироглед. Всяко художествено произведение носи белезите на специфичен творчески стил, това е стилът на твореца.

Търсейки спецификите на изкуството, като особен вид човешка дейност, „естетиката”³ констатира, че тази дейност е присъща на всички етапи в този сложен творчески процес, включващ в себе си твореца с неговия художествен талант; реализирането на художественотворческия замисъл в художествено произведение; процес на възприемане на художественото произведение; въздействието на произведението върху потребителя на художествено творчество. Всички тези етапи имат една обща специфика – художественост: художествен талант, художественотворчески процес, художествено произведение, художествено възприемане, художествено въздействие.

При теоретичното изследване на функционирането на изкуството основна задача е анализирането на етапите на художественотворческия процес. В научните изследвания, които разглеждат проблематиката на художественотворческия процес, се откриват както различия, така и съвпадения в проследяването на етапите в този вид дейност. Различията се състоят в някои специфични особености на творческия процес в различните видове изкуства. Но общите етапи във формулировките на тези изследвания са:

- етап на художествен замисъл;
- етап на реализация на художествения замисъл;
- етап на художествено възприемане.

¹ Томова, Б. Профил на културния мениджър или изкуството да управляваш. // Икономика бр.1, 2007.

² Джалдев, И. Основен курс по естетика. Варна, Славена, 1996.

³ Естетика (aesthetics) – дял от философията, която изследва природата на изкуството и свойствата на възприемането на художествената творба и природната среда.

1) Етапът на художествения замисъл е времето на възникването на първообраза на произведението във въображението на твореца. Художественото произведение на този етап е в своя зародиш, нематериализирано, мъгливо заседнало в съзнанието на твореца. От своя страна, етапът на художествения замисъл се дели на две: възникване на художествения замисъл и дооформянето му в творческата мисъл на твореца. Не може да се определи кога е настъпил моментът за реализиране на вече оформения художествен замисъл с материята на определения вид изкуство. Творецът сам трябва да прецени кое е точното време, което също е плод на неговия талант и натрупан творчески опит.

2) Реализация на художествения замисъл е етап, в който възникналият творчески замисъл придобива реален облик – материализира се, или художествената реалност (въображението) се превръща в реалност, достъпна или видима и за другите хора. Тук вече творецът работи с реален материал (звук, тон, телодвижение и т.н.). В този етап от художественотворческата дейност е необходимо творецът да има не само талант, но и конкретни знания и умения, воля за реализирането на художествения замисъл. Този етап има повече практическа насоченост, ето защо тук придобива особено значение умението – да свириш, да танцуваш. Без практическите умения само с въображението, което е духовна човешка дейност, е невъзможна реализацията на замисъла, създаването на художествено произведение. За реализиране на замисъла в материала на определения вид изкуство е необходимо не само умение, но и творческа воля, една от основните предпоставки за достигането на крайната цел – художественотворчески продукт.

3) Етапът на художественото възприемане има общи белези с първия етап и тук се активират специфични душевни процеси, но във възприемания (зрителя) към конкретна художествена творба. Художествената творба достига своя художествен живот чрез адекватното си художествено възприемане. Зрителят най-напред възприема творбата, а след това вниква в нейното съдържание – дешифрира посланието на твореца, съпреживява видяното. Художественотворческата дейност на твореца е немислима, ако не постигне въздействие върху публиката, а за да се реализира етапът на възприемане, е необходимо публиката да е подготвена за това възприемане, да притежава необходимата култура.

2. ТВОРЧЕСКИЯТ ПРОЦЕС В ИЗКУСТВОТО НА ФОЛКЛОРНА ОСНОВА

Фолклорното изкуство (ФИ) функционира в системата на художествената култура чрез творческа дейност, която създава уникален художест-

вено-естетически продукт (музикално-танцово произведение на фолклорна основа). Художествената творба е съвместно творческо дело между твореца-композитор и твореца-хореограф и се разпространява чрез дейността на фолклорните ансамбли. Именно начинът на неговото функциониране го определя като уникална творческа дейност, в която в единен синтез си взаимодействат музиката и танца, които протичат във времето и пространството. Синкретичността му го определя като специфична форма на творчество в областта на сценичните изкуства.

Художествената култура е динамично развиваща се социална дейност, която, според Кръстьо Горанов, е композирана в четири основни сфери: сфера на творчество, сфера на съвкупна художествена дейност, сфера на разпространение и сфера на разпространение и възприятие⁴.

Разглеждано като част от социодинамиката на художествената култура, в структурата на фолклорното изкуство функционират няколко съставни части, които характеризират неговите особености. Тези съставни части ние ще наричаме „компоненти на фолклорното изкуство”. Това са: творчество, разпространение и възприятие.

Фолклорното изкуство е синтез от изразните средства на музиката и танца. Така то обединява творческите умения на творците – композитор и хореограф, които създават художествена творба. Но за достигането до творчески живот (реализация) на художественото произведение е необходимо участието на фигури, съпътстващи творческия процес – диригент на творческа формация (хор, оркестър) и хореограф-репетитор, ръководител на творческата формация (танцов състав).

В практиката често понятието “хореограф” се използва в широк смисъл на думата, като професионално определение на човек, който се занимава с танци, в това число създател, постановчик, ръководител на танцова формация, педагог. В музикалната класификация творецът създател на оригинални музикални произведения се нарича композитор, а постановчикът или ръководителят на музикална формация, която изпълнява художествената творба, се нарича диригент. Това ясно и точно определение на длъжностите липсва в танцовото изкуство. Затова ние в настоящата статия ще наричаме с наименованието “хореограф” човека творец, създател на оригинални танцови произведения, а ръководителя на танцовата формация ще наричаме репетитор. Оттук следва да определим хореографа и композитора като творци във фолклорното изкуство, създатели на художественотворчески произведения на фолклорна основа.

⁴ Горанов, К. Обща теория на културата. С., Славянски университет, 1998.

Музиката и танцът са два различни вида изкуства, които във фолклорното изкуство функционират самостоятелно или в синтез. Затова е необходимо творческият процес в двата вида изкуство да бъдат разгледани поотделно и във взаимодействие.

Разграничението се налага поради спецификата на работа и материята, с която боравят композиторът и хореографът. Композиторът борави със звук и глас, а хореографът използва телодвижението като изразно средство.

Тези различия обуславят два вида творчество на фолклорна основа: музикално фолклорно творчество и танцово фолклорно творчество. Те са взаимно свързани, но творческият процес е различен.

2.1. Музикално фолклорно творчество

Съобразно предложената етапност в първа част на настоящата статия, творческият процес в музикалното фолклорно изкуството ще изглежда по следния начин:

А. Етапът на художествения замисъл е дълъг процес, свързан със самата поява на творческата мисъл и нейното дооформяне, свързано със събирането на автентичен музикален материал. Спецификите, които тук се открояват, са следните: Когато композиторът ползва готова автентична фолклорна мелодия или песен, обработва я чрез хармонизация и оркестрация и я предлага за изпълнение. В този случай творческата работа на композитора се определя като “обработка” на музика. Този подход се прилага предимно във вокалното изкуство. Втората специфика е, когато композиторът създава авторско произведение в определен фолклорен стил. Този подход се прилага най-вече при творчеството в инструменталното изкуство. И в двата варианта за основа служи музикалният фолклор.

Б. Реализация на художествения замисъл

След изясняване на творческата мисъл и събиране на емпиричен материал се пристъпва към реализиране на замисъла. Творецът-композитор твори в единение. Мелодията се явява първоначалното в съзнанието на композитора и се материализира чрез основното изразно средство – звука. Този звук се записва със специална графична система – нотопис. Това е същинският творчески процес. Чрез нотното писмо сътворената мелодия от композитора се записва чрез определени тонови честоти. Затова в практиката се казва, че музикалното изкуство се проявява в “чист вид”, т.е. чрез използването на човешкия глас и различните музикални инструменти.

След като художественото произведение е създадено (записано) от композитора, започва реализацията му в музикалната формация (хор, оркестър). Тук водеща роля играе диригентът на формацията, консултиран от автора.

В. Етап на художественото възприемане

Това е етапът на „магическата” връзка между

композитора и зрителя (възприемащ творението). Поставената музикалната пиеса е вече готовата музикална фолклорна творба, която се представя пред публика. Възприемайки творбата, зрителите задоволяват своите естетически потребности за този вид изкуство. Музикалното послание на композитора достига до тяхното съзнание и води до съпреживяване на художествената идея на произведението.

2.2. Танцово фолклорно творчество

Резултатът от танцовото фолклорно творчество е танцово произведение или съвкупен художественотворчески продукт с вътъкани в него множество изразни средства на танца и музиката.

А. Етап на художествения замисъл

Този етап отнема много време на творец-хореограф, като част от творческия процес се дели на четири подетапа. Първият е свързан със зараждане на творческия замисъл. В много случаи тази задача е подчинена на общ идеен замисъл за изграждане на цялостен фолклорен спектакъл. Вторият подетап изисква много компетентност, умения, свързани с изследователска работа. Както вече отбелязахме, фолклорното изкуство ползва автентичния фолклор като основен творчески ресурс. Това налага събирателска и изследователска работа върху песните, танците, облеклото на съответния район. Дооформянето на творческия замисъл изисква много информация за епохата, бита и нравите на обществото, за което творецът разказва. Третият етап е време за самоподготовка на твореца – дешифриране и изучаване на събрания материал и разработване на композиционно режисьорски план. Четвъртият етап е работа на хореографа с композитора.

Танцовата музика е много важно паралелно изразно средство на танца. Тя изцяло е подчинена на танцовата специфика, съобразно замисъла на хореографа. Затова нейната истинска стойност може да бъде оценена само в единство с хореографията.

В историческото развитие на хореографията значението на музиката като синтезиращ елемент непрекъснато подпомага нейното развитие. Тя все по-дълбоко се намесва в хореографската образност със специфичните си темброви и тонални средства, със симфоничните, полифоничните и хармонични принципи.

За уникалния синтез между музика и танц Лопухов казва: „По тези малки изумителни мигновения, когато частица от танца се слива с музиката, когато те говорят едно и също, ние се убеждаваме в силата на това съединение, а следователно и в желанието за неговото постигане”⁵.

⁵ Лопухов, Ф. Пути балетмейстера. Берлин, 1925.

Б. Реализация на художествения замисъл

Това е моментът на обединяването на множеството изразни средства на музиката и танца, за да се създаде единно цяло. За тази творческа фаза хореографът Петър Ангелов споделя: “Реализацията на авторската мисъл е същинския етап в творчески процес, при който в определена среда, т.нар. творческа лаборатория (балетна зала, хореографска зала), с участието на изпълнителския състав (танцьори, музиканти и вокалисти) се ражда художественото произведение, т.е. това е работата с артиста при създаването на танцовата творба. Заедно с мисълта на автора-хореограф в единство творят и мислите на изпълнителите, за да се пресъздадат, чрез мимиките, жестовите и движенията, дълбоки чувства и преживявания”⁶.

Този етап приключва тогава, когато към танца и музиката са включени допълнителните изразни средства като: костюм, осветление, сценография, реквизит. За да се получи накрая една синкретична структура, наречена танц.

В. Етапът на художественото възприемане

Танцът се представя пред публика. Подобно на музикалното произведение зрителят възприема творбата и съпреживява видяното.

Музиката е изкуство, развиващо се във времето, и въздейства чрез условни художествени образи, а танцът се развива във времето и пространството и въздейства чрез реални “зрими” художествени образи. В синтез двете изкуства представляват мощно художествено изразно средство за комуникация. За него Жан-Жорж Новер пише: “Музиката и танцът творят в съгласие, тогава впечатлението, произвеждано от тези обединени изкуства, е необикновено, а техните вълшебни чародейства пленяват едновременно и сърцето, и разума”⁷.

ския процес във фолклорното изкуство, да се изведат специфичните особености на творческия процес на фолклорното изкуство като синкретичен вид изкуство и да се дефинират различните дейности на твореца (композитор и хореограф) в етапите на творческия процес. Целта на подобен род изследване е свързана с необходимостта от по-ефективно управление на фолклорното изкуство в съвременните условия.

Литература

1. **Абрашев, Г.** Въпроси на хореографската теория. С., Наука и изкуство, 1989.
2. **Ангелов, П.** Курс лекции „Хореографска режисура на танцов спектакъл”. ВСУ „Ч. Храбър”, 2010.
3. **Горанов, К.** Обща теория на културата. С., Славянски университет, 1998.
4. **Джаджев, И.** Основен курс по естетика, Варна. Славена, 1996.
5. **Лопухоф, Ф.** Пути балетмейстера. Берлин, 1925.
6. **Новер, Ж.** Классики хореографии. Искусство, Л.-М., 1937.
7. **Томова, Б.** Белези на конкуренцията на пазара на изкуствата. // Алтернативи, бр.1, 2004, с. 10–14.
8. Cambridge Философски речник. Прев. Владимир Стойчев, ИК „Труд”, 2009.

Адрес за контакти

Ас. Мария Петрова Кърджиева
 ВСУ „Черноризец Храбър”
 GSM: 0887 20 75 72
 E-mail: m_kardjieva@abv.bg

Таблица 1

Фолклорно творчество

	Творчество на фолклорна основа	
	Музикално	Танцово
Творец	Композитор	Хореограф
Художествена творба	Оркестрова пиеса Вокална пиеса Вокално-инструментална пиеса	Хореографска композиция – танц
	Музикално-танцово произведение	

В табл. 1 са показани различните видове художествени произведения в резултат на творческата дейност на композитора и хореографа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представената разработка в настоящата статия е опит да се обособят основните етапи на творче-

⁶ **Ангелов, П.** Курс лекции „Хореографска режисура на танцов спектакъл”. ВСУ „Ч. Храбър”, 2010.

⁷ **Новер, Ж.** Классики хореографии. Искусство, Л.-М., 1937.